

המשנה, ששינינו "אין שואלין את הגשמים ד-ב
אלא סמוך לגשמים" – דווקא דברי רבי
יהושע היא, דאמר משעת הנחתו?

אמר רבא: אפילו תימא שהדברים כשיטת
רבי אליעזר. כי שאלה להוד, והזכרה להוד.

שינינו במשנתנו: רבי יהודה אומר העובר
לפני התיבה כו' [ביום טוב האחרון של חג,
האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר. ביום
טוב הראשון של פסח, הראשון מזכיר,
האחרון אינו מזכיר].

ורמינהו [ישנה על כך קושיה מבריייתא, שכך
שינינו שם]: עד מתי שואלין את הגשמים
בסוף ימות הגשמים?

רבי יהודה אומר: עד שיעבור חג הפסח.

רבי מאיר אומר: עד שיעבור כל חודש ניסן.

הרי לנו, שדעת רבי יהודה, ששואלין את
הגשמים עד סוף חג הפסח. והרי במשנתנו
שינינו, שדעת רבי יהודה היא, שמזכירין את
הגשמים רק עד יום טוב ראשון של פסח!

אמר רב חסדא: לא קשיא. כאן, מה ששינינו
"עד שיעבור הפסח" או "עד שיעבור ניסן",
היינו לשאול את הגשמים. כפי ששינינו שם:

אם כן, מאן תנא, מיהו התנא שסובר
שמזכירין את הגשמים רק סמוך לעונתן, ולא
קודם לכן?

אמר רבא: רבי יהושע היא, דאמר
שמתחילין להזכיר את הגשמים משעת
הנחתו של הלולב¹⁶⁴. דהיינו, מיום שמיני
עצרת¹⁶⁵. וזהו "סמוך לגשמים", כי מסוף
החג ואלך הוא הזמן הראוי לירידת
הגשמים.

אמר ליה אביי: אפילו תימא [אתה יכול
אפילו לומר] שהתנא של משנתנו, רבי
אליעזר הוא, הסובר שמזכירין את הגשמים
מיום טוב ראשון של חג.

כי אפשר לומר ששאלה והזכרה אינם ענין
אחד, אלא שאלה היא ענין להוד, בפני
עצמו, שמבקשים "ותן טל ומטר". ואין זו
הזכרת הגשמים שנחלקו בה רבי אליעזר
ורבי יהושע. ואכן שואלין את הגשמים רק
סמוך לגשמים, מיום שמיני עצרת.

והזכרה היא ענין להוד, שאומרים "מוריד
הגשם", ומזכירין את הגשמים כבר מיום
טוב ראשון של חג.

ואיכא דאמרי [ויש שאומרים] מימרא זו כך:
לימא [האם צריך לומר] שהסיפא של

אחרון. אבל רבי יהושע המוזכר בבריייתא סובר
מלילי יום טוב אחרון, כפי שכתבו התוספות
לעיל [ב, ב, ד"ה משעת].

והגבורת ארי כתב, משום שמיני עצרת הוא
זמן גשמים, על כרחך ש"סמוך לגשמים" –
היינו יום השביעי.

165. כך כתב כאן רש"י. אמנם יש מפרשים

164. תמה רע"א, למה נקטה הגמרא את רבי
יהושע שהובא בבריייתא, שאומר משעת הנחתו,
ולא נקטה את דברי רבי יהושע במשנתנו, שאמר
שמזכירין מיום טוב האחרון? והביא שבספר
המכריע הגיה, וכתב שצריך לומר בסתם: "מני
– רבי יהושע היא".

והרש"ש כתב, שרבי יהושע המוזכר
במשנתנו סובר שמזכירים מיוצר של יום טוב

“עד מתי שואלין את הגשמים”.

ואילו כאן, מה ששינונו במשנתנו, היינו להזכיר את הגשמים.

והגמרא ממשיכה ומבארת:

מישאל שאיל ואזיל [לענין שאלה, שואלים והולכים] עד לאחר הפסח, או עד שיעבור חודש ניסן.

אבל להזכיר [לענין הזכרת הגשמים], ביום טוב הראשון פסיק [מפסיקין].

אמר עולא: הא דרב חסדא [תירוצו זה של רב חסדא] קשיא [קשה הוא] בשם שקשה החומין לשיניב, וכשם שקשה העישן לעינים: (166)

היאך אפשר לומר שממשיכים להזכיר את הגשמים אחרי שהפסיקו לבקש אותם? והרי קל וחומר הוא!

ומה במקום שאינו שואל [בזמן שעדיין אין מבקשים את הגשמים], דהיינו, ביום טוב אחרון של חג הסוכות, שהרי אין אומרים ביום טוב ברכת השנים, שבה שואלין את הגשמים, בכל זאת מזכיר את הגשמים [כפי שאמר רבי יהודה, שהאחרון מזכיר],

מוכח, שמזכירים את הגשמים אף בזמן שעדיין אין ראוי לשאול אותם.

אם כן, במקום ששואל את הגשמים, דהיינו, בחולו של מועד של פסח, האם אינו דין [האם אין זה קל וחומר] שיהא גם מזכיר אותם?!

אלא אמר עולא: תרי תנאי אליבא דרבי יהודה [שני תנאים הם, שנחלקו בשיטת רבי יהודה].

אחד מהם סובר בשיטת רבי יהודה היא ששואלין את הגשמים עד שיעבור הפסח, ואם כן, כל שכן שמזכירין אותם עד אז. זו שיטת רבי יהודה שהוזכרה בברייתא.

ואחד מהם סובר בשיטת רבי יהודה, ששואלין את הגשמים עד הפסח [ואין שואלין בחג הפסח עצמו, שהרי אין אומרים ברכת השנים ביום טוב]. ומזכירין אותן בתפילת שחרית של יום טוב ראשון של פסח, ובמוסף, מפסיקין מלהזכיר (167). זו שיטת רבי יהודה שהוזכרה במשנה.

הגמרא מביאה נסיון נוסף לתרץ את הקושיה מהמשנה על הברייתא.

רב יוסף אמר: מאי “עד שיעבור הפסח” שאמר רבי יהודה בברייתא —

והעשן — לעינים, כך מזיק העצל למשלחיו. עיין שם במפרשים.

167. אף שהגמרא להלן אומרת שתמה אביי על דברי רבה ואמר, שאין מסתבר להמשיך להזכיר אחר שכבר הפסיק לשאול, שהרי אין כאן סברה של “ריצוי קודם שאלה”, היינו דווקא שם, שמפסיק לשאול כבר במנחה של ערב יום טוב,

סוברים שרבי יהושע המוזכר בברייתא אינו אותו רבי יהושע המוזכר במשנה, והוא סובר שמתחילין להזכיר כבר ביום השביעי של החג. עיין בריטב”א, בגבורת ארי ובשפת אמת.

166. פסוק הוא בספר משלי [י כו]: “כחמץ לשנים וכעשן לעינים כן העצל לשלחיו”. ופירושו המפרשים, שכשם שהחומץ מזיק לעינים,

המתורגמן⁽¹⁶⁸⁾. שבדרשה שהוא דורש ביום טוב, אומר הוא את ברכת השנים לבדה.

אמר לו אביו לרב יוסף: וכי מתורגמן שואל דבר שאינו צריך לצבור [שאינן לציבור צורך בו]? והרי חג הפסח אינו זמן הראוי לגשמים! ⁽¹⁶⁹⁾

אלא, מחורתא כדעולא [מתחוויר ומתברר הדבר, שצריך לומר כדברי עולא], ששני תנאים הם, בשיטת רבי יהודה.

הגמרא מביאה נסיון נוסף לתרץ את הקושיה.

רבה אמר: מאי "עד שיעבור הפסח" —

עד שיעבור זמן שחיתת הפסח. והיינו, ששואלין את הגשמים עד חצות יום ארבעה עשר בניסן, שהוא סוף זמן שחיתת הפסח. אבל במנחה, אף שמתפללין תפילה של חול, אין שואלין טל ומטר⁽¹⁷⁰⁾. ועדיין ממשיכין להזכיר את הגשמים עד תפילת מוסף של

כוונתו היא ששואלין את הגשמים עד שיעבור שליח צבור ראשון, היורד לפני התיבה ביום טוב ראשון של פסח. כלומר, החזן שמתפלל תפילת שחרית, שואל את הגשמים. ואילו החזן המתפלל תפילת מוסף, אינו שואל את הגשמים.

ודברים אלו תואמים לדבריו של רבי יהודה במשנתנו לגבי הזכרת הגשמים, שהחזן הראשון, שמתפלל תפילת שחרית, מזכיר את הגשמים. ואילו האחרון, המתפלל תפילת מוסף — אינו מזכיר.

תמה ואמר ליה אביו לרב יוסף: היאך אפשר לומר כך, שהראשון היורד לפני התיבה ביום טוב שואל את הגשמים? שאלה ביום טוב, מי איכא [וכי קיימת שאלת גשמים ביום טוב]? הרי אין אומרים ברכת השנים ביום טוב!

אמר ליה רב יוסף: אין. אכן כך. ישנה שאלת גשמים ביום טוב. אמנם לא החזן שואל את הגשמים, אלא שואל אותם

שבית דין מעמידין מתורגמן לשאול דברים הנצרכים להם. ולכן סברה הגמרא שאפשר לשאול בערבית ושחרית של יום טוב: "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתתן טל ומטר על פני האדמה".

170. כך פירש רש"י בלשון ראשון. והטעם ששואלין רק בשחרית, ובמנחה כבר אין שואלין, כדי שיהא ניכר לציבור שהפסיקו לשאול. כי אם יפסיק במנחה, לא יהא כל היכר לכך, שהרי בתפילת ערבית של יום טוב — ממילא אין אומרים ברכת השנים. והביא לישנא אחרינא, שפוסק מלשאל בתפילת ערבית של ערב יום טוב, וממשיך להזכיר עד תפילת מוסף של יום

ולכן אין מסתבר להמשיך להזכיר באותה תפילה. אבל כאן, מה שמפסיק לשאול בליל יום טוב, היינו משום שאין ברכת השנים בתפילת יום טוב. ואילו היה יכול, היה ממשיך לשאול תפילת שחרית של יום טוב. ועיין ברש"י להלן [ד"ה יתחיל לשאול].

168. בזמן התלמוד היה מקובל, שהחכם היה דורש, והיה אדם שמכונה "מתורגמן" שהיה חוזר על דבריו בקול רם, כדי שישמעו כל הציבור את דברי החכם.

169. כתב רבינו חננאל, שמכך שלא דחתה הגמרא ואמרה שאין מתורגמן בתפילה, משמע

יום טוב ראשון של פסח, כפי ששינו במשנתנו.

וטעם הדבר, כי בתחילתו [כפי שנוהגין בתחילת הזכרת ושאלת הגשמים], כן נוהגין בסופו.

מה תחילתו, מזכיר, אף על פי שאינו שואל, שהרי מזכירין את הגשמים ביום טוב אחרון של חג, ושואלין רק לאחר החג,

כך אף סופו, מזכיר ביום טוב ראשון של חג הפסח, אף על פי שכבר אינו שואל. שפסקו מלשואל מחצות יום ארבעה עשר בניסן.

אמר ליה אביי: אין ענין תחילתו דומה לסופו!

כי בשלמא בתחילתו, מזכיר את הגשמים בזמן שעדיין אינו שואל, משום שהזכרה נמי, ריצוי ופיוס לקראת שאלה היא [והרי אינו יכול עדיין לשאול, כי אין אומרים ברכת השנים ביום טוב]. וראוי לנהוג כך, לרצות לפני הבקשה.

אלא בסופו, מאי ריצוי שאלה איכא [היכן יש כאן ריצוי לפני בקשה]? הרי לדברך נוהגים להיפך: קודם מסיימין לשאול את הגשמים, ולאחר מכן עדיין ממשיכים לרצות!

ודבר זה, בלא טעם הוא. כיון שהפסיק לשאול מאתמול, גילה דעתו שאין ירדת הגשמים נוחה לו יותר. ומה טעם יש בכך שימשיך להזכיר!?

אלא מחזורתא [מחזור ומבורר הדבר], שצריך לומר כדעולא.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה, שסובר שמזכירין את הגשמים מתפילת מוסף של יום טוב אחרון של חג הסוכות⁽¹⁷¹⁾.

אמר ליה רבי זירא לרבי אסי: ומי אמר רבי יוחנן הכי [וכי אמר רבי יוחנן כך]?

והתנן [והרי שנינו להלן]: בשלשה במרחשוון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר: בשבעה בו [בחודש מרחשוון] שואלין את הגשמים. ואמר רבי אלעזר⁽¹⁷²⁾ שם בגמרא: הלכה כרבן גמליאל.

אמנם באותה משנה מדובר על שאלת הגשמים, אבל הגמרא סוברת עתה, שזמן הזכרה וזמן שאלה, אחד הוא. הרי לנו, שההלכה היא, שמתחילים להזכיר את הגשמים רק בשבעה במרחשוון!

אמר ליה רב אסי: גברא אנברא קא רמית [מאדם אחד על אדם אחר אתה מקשה]! באמת רבי אלעזר סובר שהלכה כרבן

טוב ראשון. עיין שם ובהגהות הב"ח.

172. כך היא הגירסא לפנינו. אמנם יש גורסים שם בגמרא [י א]: "אמר רב חסדא הלכה כרבן גמליאל". ועיין בריטב"א שם שכתב, שהנוסחא שלפנינו מדוייקת יותר. כי לפי הגירסא השניה קשה היאך סברה הגמרא להקשות מפסק ההלכה של רב חסדא — על פסק ההלכה של רבי יוחנן, הרי כל אמורא פוסק כפי הנראה לו!

171. כך פירש רש"י. והריטב"א מביא, שבירושלמי פירשו דהיינו כרבי יהודה בן בתירא. והביא שיש נוסחאות שגורסין בפירוש: "הלכה כרבי יהודה בן בתירא". עיין שם. וע"ע בגבורת ארי.

גמליאל, אבל רבי יוחנן סובר שהלכה כרבי יהודה.

איבעית אימא [אם תרצה, תאמר כך]: **לא קשיא**. אין סתירה בין פסק ההלכה של רבי יוחנן לפסק ההלכה של רבי אלעזר.

כי **באן**, מה שאמר רבי אלעזר שהלכה כרבן גמליאל, היינו לענין לשאול את הגשמים. שההלכה היא, ששואלין את הגשמים מיום שבעה במרחשון.

ואילו **באן**, מה שאמר רבי יוחנן שהלכה כרבי יהודה, היינו לענין להזכיר. שמזכירין את הגשמים מיום טוב ראשון של חג.

ומקשה הגמרא: היאך אפשר לומר כך, שגם רבי יוחנן סובר ששואלין את הגשמים רק משבעה במרחשון, והאמר רבי יוחנן: **במקום** [כלומר, באותו זמן] **ששואל** את הגשמים, גם **מזכיר** אותם. ולדברך יוצא שמזכיר את הגשמים אף בזמן שעדיין אינו שואל אותם, שהרי מתחיל להזכיר ביום טוב אחרון של חג, ואינו שואל עד שבעה במרחשון!

ומתרצת הגמרא: **החוא**, מה שאמר רבי יוחנן שבמקום ששואל מזכיר, רק לענין הפסקה **איתמר**. שמהזמן שמפסיק מלשואל, דהיינו,

בערב הפסח, מפסיק גם להזכיר. אבל לענין התחלה, אין הזכרה ושאלה שוים.

ומקשה הגמרא: **והאמר** [והרי אמר] רבי יוחנן בפירוש: **התחיל להזכיר, מתחיל לשאול** (173). **פסק מלשואל, פוסק מלהזכיר**. הרי שאף לענין התחלת הזכרת הגשמים אמר רבי יוחנן כלל זה, ששאלה והזכרה, זמן אחד להם. ואין זה כשיטת רבי יהודה, שמזכיר מיום טוב אחרון של חג, ושואל רק מיום המחרת!

ומחמת קושיה זו, נדחית האפשרות לתרץ כך את הקושיה על פסק דינו של רבי יוחנן.

הגמרא מנסה לתרץ את הקושיה באופן אחר:

אלא, לא קשיא: הא, מה שאמר רבי יוחנן שמהזמן שמתחיל להזכיר מתחיל לשאול, היינו לן [לנו], לבני בבל. שהיות ויש לנו תבואה ופירות בשדה כל חודש תשרי, ואם ירדו עליהם גשמים, יזיקו להם, לכן אין מזכירין את הגשמים עד שבעה במרחשון, ואז גם מתחילין לשאול.

ואילו **הא**, מה שאמר רב אסי בשם רבי יוחנן שהלכה כרבי יהודה, היינו לחו [להם], לבני ארץ ישראל, שקוצרים את התבואה

ואכן הוא חולק על רבו בנדון זה.

173. אין הכוונה שמתחיל לשאול ממש כשמתחיל להזכיר, שהרי אינו יכול לשאול ביום טוב, שאין בו ברכת השנים! אלא כשיכול לשאול, למחרת, מתחיל מיד. רש"י.

אבל לפי הגירסא שלפנינו, שרבי אלעזר פסק שהלכה כרבן גמליאל, והרי רבי אלעזר – תלמידו של רבי יוחנן הוא, סברה הגמרא שהוא שמע את הדבר מרבו, רבי יוחנן. ואם כן, היאך יתכן שכאן רבי יוחנן פוסק באופן אחר? ומתרצת הגמרא, שאין הדבר כפי שסברנו, שרבי אלעזר שמע את הפסק מרבו, אלא זו דעת עצמו,

לאחר חג הסוכות, ואין נוח להם שירדו גשמים מיד בסוף החג, משום שהגשם מקלקל את הדרכים, ומקשה על חזרת עולי הרגל לבתיהם!

ומבארת הגמרא: **כי קאמר רבי יוחנן שבארץ ישראל מזכירין מיום טוב אחרון של חג, היינו בזמן שאין בית המקדש קיים** (177), שכבר בטלה העליה לרגל.

אומרת הגמרא: **השתא דאתית להכי** [עתה, שהגעת לכך], שצריך לומר שמדובר בזמן

בניסן (174), ואוספים אותה בתשרי. והיות וכך, מזכירין את הגשמים כבר ביום טוב אחרון של חג (175).

ומקשה הגמרא: **מאי שנא לדידן** [מה שונה עניינינו, בני בכל], שמתחילים להזכיר ולשאל רק בשבעה במרחשון, משום **דאית לן פירי בדברא** [שיש לנו פירות בשדות],

הרי **לדידהו נמו** [גם להם], לבני ארץ ישראל, **אית להו** [יש להם] **עולי רגלים** (176), שצריכים לשוב לבתיהם שמחוץ לירושלים

שמתחיל להזכיר — מתחיל לשאול, היינו בזמן שאין בית המקדש קיים, שאז אין עולי רגלים. אבל בזמן שבית המקדש קיים, שיש עולי רגלים, אין מתחילין לשאול תיכף משהתחילו להזכיר, אלא זמן השאלה הוא בו' במרחשון.

ולפי זה, למנהגנו, שאנו נוהגים כבני גולה, ומתחילין לשאול ביום ששים לתקופה, מכל מקום מתחילין להזכיר ביום טוב האחרון וכו'.

נמצא לפי זה, שגבי הזכרה יש רק זמן אחד — יום טוב האחרון. וגבי שאלה ישנם שלשה זמנים: בארץ ישראל בזמן שאין בית המקדש קיים, השאלה סמוך להזכרה, תיכף אחר החג. ובזמן שבית המקדש קיים, או בשאר ארצות דאיכא פירי בדברא, שואלין בו' מרחשון. ובגולה, דהיינו בכל העמוקה, שואלין ששים יום לתקופה. ועיין עוד בשפת אמת וברש"ש.

176. השפת אמת מביא שיש שהוכיחו מכאן שבני חו"ל פטורים מעליה לרגל. אמנם כתב שאין מכאן ראייה, כי כוונת הגמרא לומר, שאף שלבני ארץ ישראל אין פירות בשדה, מכל מקום יש להם עולי רגלים.

177. רע"א בגליון הש"ס ציין לתוספות במסכת יומא [ג א, ד"ה הלכה], שכתבו דאין זה

174. כך כתב רש"י. ולכאורה אין כוונתו לחודש ניסן ממש, שהרי זהו זמן קציר שעורים. אלא כוונתו לתקופת ניסן, הנמשכת עד סיון, שזהו זמן קצירת חטים.

175. כך פירש רש"י. והקשה הקרן אורה, אם כן, שרבי יהודה סובר שבכל מקום שאלה והזכרה — באותו זמן הם, צריך להיות הדין שלדידן, שנוהגין כבני גולה, ושואלים ששים יום לתקופה, מאותו זמן צריך אף להזכיר. והרי לא מציאנו דין זה באף אחד מהפוסקים! עיין שם מה שהקשה עוד.

ותירץ, כי מה שהגמרא אומרת "אלא לא קשיא וכו'", אין הכוונה לדחות את התירוץ "כאן לשאול כאן להזכיר". אלא, באמת אותו תירוץ נשאר במקומו. אלא שהקשתה עליו הגמרא מדברי רבי יהודה, שאמר: התחיל להזכיר — מתחיל לשאול, ועל זה מתרצת הגמרא: לא קשיא. הא לן — והא להו. כלומר, לבני ארץ ישראל, שאין להם פירות בשדה, מתחיל לשאול מאותו זמן שהתחיל להזכיר. דהיינו — תיכף אחר החג. ואילו לדידן, לבני בכל, שיש לנו פירות בשדה, לא יתחיל לשאול תיכף אחר החג, אלא בו' במרחשון. ועוד תירצה הגמרא, כי מה שאמר רבי יהודה שמאותו זמן

שאינן בית המקדש קיים, אפשר ליישב את סתירת פסקי ההלכה כך:

הא והא, שני פסקי ההלכה, **לדידהו** [להם], לבני ארץ ישראל נאמרו. **ולא קשיא**, כי **כאן**, מה שאמרנו שמזכירין ושואלין בשבעה במרחשון, היינו **בזמן שבית המקדש קיים**. שמחמת עולי הרגל שמצויים עדיין בדרכים, מתחילין להזכיר רק בשבעה במרחשון, כי רק אז מגיעים אחרוני עולי הרגל לביתם.

ואילו **כאן**, מה שאמרנו שמתחילין להזכיר כבר ביום טוב אחרון של חג, היינו **בזמן שאין בית המקדש קיים** (178).

עתה באה הגמרא לדון בענין מנהג בני חוץ לארץ בהזכרת הגשמים.

ואנן [ואנו], בני בבל, **דאית לן תרי יומי** [שאנו נוהגים כבני חוץ לארץ, לעשות שני ימים טובים בסוף חג הסוכות: שמיני שהוא ספק שביעי, ותשיעי שהוא ספק שמיני], לשיטת רבי יהודה, שמזכירין ביום טוב אחרון של חג, **היכי עבדינן** [היאך אנו עושים]? באיזה מהם מזכירין, האם ביום השמיני שהוא ספק שביעי, או ביום התשיעי שהוא ספק שמיני?

אמר רב: מתחיל להזכיר במוספין של היום הראשון [שהוא שמיני ספק שביעי], שמא

זהו יום טוב אחרון של חג. **ופוסק** [ומפסיק מלהזכיר את הגשמים] בתפילת **מנחה**, שמא באמת שביעי הוא, שהוא חול המועד, ואין זמן הזכרה, עד למחר. ופוסק מלהזכיר גם **בערבית ושהרית** של יום טוב שני, וחוזר להזכיר **במוספין** של יום טוב שני.

אמר להו שמואל: פוקו [צאו] **ואמררו ליה לאבא** [לחברי⁽¹⁷⁹⁾]: **אחר שעשיתו ליום שהוא שמיני ספק שביעי קודש על ידי שהזכרת בו גבורות גשמים** [שהרי מזכירין אותם רק מיום טוב אחרון של חג], תחזור **ותעשהו** [את אותו יום עצמו שכבר עשיתו קודש] **חול**, על ידי כך שתפסיק מלהזכיר את הגשמים בתפילת מנחה?!

היאך יתכן לנהוג באותו יום עצמו גם מנהג קודש, וגם מנהג חול?

אלא אמר שמואל: כך יש לנהוג: **מתחיל להזכיר במוספין של יום שמיני ספק שביעי**, ומזכיר אף **במנחה של אותו יום**. **ופוסק מלהזכיר בתפילת ערבית ושהרית של יום תשיעי ספק שמיני**, וחוזר **ומתחיל להזכיר שוב במוספין**. והיות ואינו פוסק מלהזכיר באותו יום עצמו, בתפילת המנחה של יום שמיני שהוא ספק שביעי, אלא רק ביום שלאחריו, אין הדבר תמוה.

רבא אמר: כיון שמתחיל להזכיר את ה-א

הגמרא, שיש חילוק בין בבל לארץ ישראל, בזמן שאין הבית קיים? ועיין בריטב"א להלן [י א, ד"ה תניא חנניה אומר, בתוך הדיבור] מה שביאר בזה.

179. כך כתב רש"י. אמנם הרשב"ם [במסכת פסחים, קיט ב] כתב, שבאמת שמו של רב היה

הלכתא למשיחא, כי יש נפקא מינה גם בזמן הזה לבני בבל, דאית להו פירא בדברא. ועיין בקרבן נתנאל [אות ת'] מה שכתב בזה.

178. יש להבין, מה תועלת יש יותר כאשר נחלק בארץ ישראל עצמה בין זמן הבית לזמן שאין הבית קיים, מאשר האוקימתא הקודמת של